

Özcan Akyol

EUS

Een schelmenroman

2012 Prometheus Amsterdam

Kut.

Ik kon zijn vuistslagen niet meer ontwijken.

‘Niet doen,’ schreeuwde Meltem, ‘laat hem met rust!’

Maar hij was niet voor rede vatbaar.

Die hufter dook op me af en sloeg en schopte tegen mijn lichaam.

‘Jij bent met mijn vrouw naar bed geweest. Dat vergeef ik je niet. Je moet boeten.’

Hij friemelde met z’n rechterhand in de binnenzak van zijn leren Pall Mall-jas.

Ik trakteerde hem in ’n reflex op een flinke uithaal, raakte zijn borstkas en een enorme pijnscheut trok door mijn hele lichaam.

Er verscheen een vals glimlachje op zijn smoel.

Het was een mes. Die hufter droeg een mes op zak...

1

Het arbeidersvolk in de Bergpoortstraat lag al te slapen en het schorriemorrie van seksclub Isabelle voerde geheime gesprekken op straat, toen mijn oudste broer, ruim na bedtijd, de longen uit zijn lijf holde, op zoek naar onze vader.

In het vierde café trof hij hem aan met een paar van zijn Turkse vrienden, die mijn vader kende van de doppenfabriek. Daar werkten zij sinds 1974 in de productiehal. De meesten waren door een vertegenwoordiger van het bedrijf geronseld tijdens een speurtocht door de bergen van Turkije. Ruim tien jaar geleden. Ze werden gekeurd op leeftijd en postuur.

Toen mijn broer het dranklokaal inliep, zat Turis strontlazarus aan een tafeltje. Met zijn benen gekruist. Hij dronk raki, rookte Drum en luisterde naar een besnorde man die een krakkemikkige saz bespeelde. De aanwezigen zongen om de beurt mee met liedjes die over liefdesverdriet, heimwee en de dood gingen.

Mahir trok aan de arm van onze vader. ‘Papa, hij is er... De baby is er!’

Vader wierp een onderzoekende blik op mijn broer, keek hem streng aan en vroeg: ‘Wie ben jij nu weer?’

Net toen mijn broer met betraande ogen wilde verklaren wie hij was, bemoeide een andere stamgast zich met het gesprek. ‘Gefeliciteerd, Turis. De jongste telg is er. Hoera!’

Langzamerhand begon iedereen te begrijpen wat er aan de hand was. De mannen vielen elkaar in de armen, zongen ter ere van het pasgeboren kind en jongleerden Mahir in het rond. Dat rondgooien van mijn broer ging trouwens snel vervelen. Ergens halverwege ver-

slapte de concentratie en landde Mahir keihard op de tegels. Hij was wel meteen van zijn melktanden verlost.

‘We drinken de hele nacht...’ brulde vader. ‘Maar niet op mijn kosten.’

De volgende ochtend klonk de bel. Moeder lag nog in het ziekenhuis, daarom stooft mijn oudste broer in zijn Longstreet-pyjama naar de gang. Hijgerig deed hij open. Kosta, mijn andere broer, was intussen ook wakker.

‘Is jullie papa thuis?’ vroeg de gesluisde buurvrouw. ‘En waarom zijn jullie niet op school?’

Mijn broers haalden hun schouders op.

‘Ga papa maar wekken,’ zei ze. ‘Er is telefoon uit Turkije.’

Vader weigerde zelf een telefoon aan te sluiten. Dat vond-ie zonde van het geld. Iedereen in onze straat had er eentje, zelfs de mensen op wie hij neerkeek, die hij iedere avond tijdens een bacchanaal beschimpte en uitmaakte voor grote schooiers, maar hij gaf onze familie in Turkije het telefoonnummer van de burens. Als je gebeld werd, kostte dat immers niets.

Terwijl mijn oudste broer Turis aan de onderkant van zijn voet kietelde, hield Kosta een glas water boven het hoofd van de huistiran. Hij liet de inhoud druppelsgewijs op zijn kop vallen. Dat had-ie onze moeder ook heel vaak zien doen.

Uiteindelijk werd hij wakker. ‘Wat doen jullie, klootzakken?’

‘Papa, de buurvrouw staat voor de deur, er is telefoon... En wanneer mogen we ons broertje zien?’

Vader strekte zich uit en liet een scheet. ‘Broertje?’ Het duurde even voor hij het weer wist. Overmand door schaamtegevoelens kleedde hij zich snel en onhandig aan.

Turis ontving de telefonische felicitaties uit het thuisland, waste zijn gezicht, ordende zijn haar met brillantine en stiefelde naar het ziekenhuis, met aan elke hand een van mijn broers.

Daar zouden wij elkaar voor het eerst ontmoeten.

Ik ben geboren en getogen in de Koekstad, een niet al te grote plaats langs de IJssel, precies op het grensgebied van twee oostelijke provincies. Mijn vader kreeg van de fabriek een arbeidershuisje toegewezen in een industriestraat. Bijna in het centrum. Vlak voor ons kot liep een treinspoor. Daar reed vier keer per dag een goederentrein overheen. Hij vervoerde meestal dode dieren.

Een paar huizen werden bewoond door Hollanders, maar dat waren rare mensen. Maatschappelijk mislukte losers. Wij noemden hen aso's. Zij noemden ons batsen. Dat zit zo: de meeste Turken hebben platte achterhoofden. Een bats is een schop. Een schop is plat. Krijg je een knal met het blad van de bats op je kop, dan heb je een plat achterhoofd.

Mijn achterhoofd is niet plat.

De enige slaapkamer in huis deelde ik met Mahir en Kosta. Mijn ouders sliepen beneden op de slaapbank. De ruimte was zo klein dat ik mijn plekje alleen kon bereiken door over de bedden van m'n broers te lopen. Het zorgde zo nu en dan voor problemen, omdat zij mij niet zo mochten – kinderlijke jaloezie van twee knakkers die de aandacht van hun ouders niet wilden delen met de nieuweling. Ze vielen me aan. Vaak op een strategische manier, zodat ik niet kon vluchten.

Ik dolf telkens het onderspit omdat ik als tener jongetje krachteloos en daarbij nogal bangig was. Die sukkels schopten net zo lang tot ze die ene voltreffer hadden uitgedeeld. Mijn vader haalde zijn schouders op als ik voor de zoveelste keer huilend van de trap liep, op zoek naar wat troost. Het huishouden viel onder de verantwoordelijkheid van moeder, net als de kinderen. Hij zou keihard werken en voor het geld zorgen, zoals dat van hem werd verwacht. De rest was niet belangrijk.

Toch liet Turis zich vrij rap afkeuren. Zijn werkzame leven in Nederland duurde amper vijftien jaar. Pijsnscheuten in de onderrug, liet hij de bedrijfstolk voor de arboarts vertalen. Maar van die rugproblemen hebben wij nooit iets gemerkt. Hij was vooral werkschuw. Liever lui dan moe. Dat idee.

Daarnaast had-ie een obsessie met geld. Als hij op een slinkse manier wat centen kon uitsparen, vergat vader de tucht en orde die hij dagelijks tot ons predikte. Zo moest ik regelmatig bij Vroom & Dreesmann op de uitkijk staan terwijl hij de prijskaartjes van schoendozen verwisselde. Met die truc nam hij elk kwartaal schoenen ter waarde van veertig gulden mee voor maar vijftien piek.

Als er visite was, pronkte hij heel trots met zijn nieuwe schoeisel. Dat hij het warenhuis voor een paar joetjes had opgelicht vertelde hij er nooit bij. Dat zouden zijn vrienden, van wie sommigen volgens de islam leefden en diefstal als een enorme zonde zagen, streng veroordelen.

Door die gierigheid mochten we maar één keer per week douchen. Op donderdag. Dan moesten we met zijn drietjes sámen onder de lauwe straal. Mijn moeder poetste en boende onze magere lichamen zo schoon mogelijk, constant met een half oog op de keukenklok, die ze vanuit de badkamer kon zien. Ze was bang dat ze de limiet van een kwartier zou overschrijden. Langer douchen stond vader niet toe.

Dat vonden we toen niet eigenaardig – wij wisten niet beter. Het was zoals het was. Als benjamin van het gezin begreep ik sowieso weinig, omdat ik nu eenmaal altijd de dans ontsprong en de meeste besognes in het huis aan me voorbijgingen. Mahir daarentegen was regelmatig de pineut.

Als mijn vader weer eens starnakel zijn eigen bankafschriften doornam, concludeerde hij bijna altijd dat de bank een fout had gemaakt. Natuurlijk was dat nooit een fout die voor hem gunstig uitpakte. De volgende ochtend toog hij met Mahir naar de Rabobank, gedreven door woede en restalcohol. Hij schopte er net zo lang stennis tot de bankemployé de politie belde en vader en mijn broer naar buiten werden geëscorteerd.

Thuis was Turis dan niet te genieten. Hij zette het op een zuipen en vervloekte alles en iedereen, inclusief zijn gezin, dat hem naar eigen zeggen van zijn vrijheid en jeugd had beroofd. Verdrietig liet-ie zijn kop hangen.

Wie niet beter wist, zou bijna medelijden met hem krijgen.

Na schooltijd dumpte iedereen zijn rugtassen thuis en speelden we samen op straat, net zo lang tot de eerste ouders begonnen te schreeuwen voor het avondmaal. Tot grote irritatie van de blanke buurtbewoners overigens, die het groep maar hinderlijk vonden, temeer omdat de batsen het bijna tegelijkertijd deden, alsof ze het van elkaar afkeken.

Het populairste spel op straat was BOM BILI BOM – tikkertje met een bal. Mijn beste vriendje Ata had het in de wijk geïntroduceerd, na een lange zomervakantie in Turkije, veel langer dan toegestaan omdat zijn ouders hem in april al hadden ziek gemeld. Deze zomer zou ik voor het eerst ook naar dat vreemde land gaan. Ik vond het allemaal best spannend. Volgens mijn broers was het een andere wereld.

Argeloos zaten we op 'n dag te knikkeren op het plein, toen ineens Odin, de valse herdershond van een buurvrouw, in de verte opdoemde. Met lichte tred begaf het dier zich naar het centrale punt van de straat, juist de plek waar wij de meeste tijd doorbrachten. De hond blafte drie keer en raasde op ons af. Hij wilde iemand bijten. Via regenpijpen en raamtraliës klonnen we allemaal op daken, op de vlucht voor de meest gevreesde inwoner van de hele buurt, het hoofdpersonage van veel kindernachtmerries.

Tot mijn geluk richtte het mormel al zijn aandacht op Dilek. Een klein, dikkig meisje dat naast Club Isabelle woonde en nu veel te laat anticepeerde op het gevaar, waardoor ze niet meer weg kon komen. Ze werd in haar arm gebeten. Krijsend probeerde Dilek zich los te wurmen van Odin, terwijl wij vanaf verschillende daken stonden toe te kijken. Een paar kinderen moesten huilen. We schreeuwden om hulp.

‘Godverdomme! Laat die bats met rust, Odin,’ klonk het opeens.

Het was buurman Theo. De dorpsgek. Hij had een alcoholistenkop en ondanks zijn gevorderde leeftijd liep-ie nog steeds vijf krantenwijken. Theo greep Odin vast aan zijn nekvel, trok z'n kaken uit elkaar en schopte het beest met de onderkant van zijn voet.

Op dat moment kwam het baasje van Odin uit haar tuin sjokken. ‘Is die boef nu weer ontsnapt?’ vroeg ze aan niemand in het bijzonder. Intussen lag Dilek nog steeds kermend van de pijn op de grond, niemand ontfermde zich over haar. Onze ouders waren al net zo bang voor Odin als wij.

De hond werd teruggebracht naar zijn hok en voorzichtig verliepen wij onze schuilplekken. ‘Goede reis, buurman kosja,’ riep Kosta. Hij stond in soldatenhouding voor buurman Theo en salueerde hem. Dat had die ouwe mafketel, de zelfbenoemde burgemeester van de wijk, ons geleerd. Hij wilde met kosja eigenlijk ‘komşu’ zeggen, het Turkse woord voor buurman.

‘Goede reis, kleine klootzak. En nu op de plaats rust!’ We rukten in en speelden verder.

Omdat mijn vader een pesthekel had aan alle Turken in de buurt, zonder aanwijsbare redenen, had-ie besloten dat buurman Theo deze zomer op ons huis moest passen.

Dat liet die pipo zich geen twee keer zeggen. De dag voor ons vertrek kwam hij gretig luisteren naar de instructies van vader, die in eerste instantie alle plantjes in het huis aanwees en meteen daarna naar de drankkast liep.

Ondanks een poging van Turis om zijn hele voorraad leeg te drinken, moest hij tot zijn grote teleurstelling een paar ongeopende flessen achterlaten in Nederland.

‘Ik lust dat bocht toch niet,’ zei Theo, ‘zeg dat maar tegen je vader.’

Mahir vertaalde de geruststellende woorden en vader schaterde van het lachen. ‘Zeg maar tegen dat hoerkind dat ik hem weet te vinden als m’n drank verdwenen is.’

‘Mijn vader zegt dat hij u vertrouwt.’

De twee gaven elkaar een hand en dronken twee beugelflesjes leeg.

De volgende dag zouden we met een kennis van vader vertrekken. Tegen een kleine vergoeding wilde hij ons meenemen. Zijn gezin woonde nog in Turkije, dus er was genoeg ruimte in de bus.

4

In de Volkswagen Transporter zat ik naast moeder. Eerst scheurden we met de bus over een paar Duitse snelwegen, zo hard dat ik me angstig aan haar vlezige arm vastklampte. Mahir en Kosta speelden onverstoorbaar op de Game Boy die ze van een schoolvriendje hadden geleend.

Na Duitsland en Oostenrijk volgden de kronkelwegen van de Balkan.

Vader hield voorin zijn maat gezelschap en draaide elk kwartier twee sjekkie's. De bus stond blauw van de rookpluimen. Uit de speaker van de autoradio klonk gekraak van een scheel gedraaid cassettebandje.

‘Vind je het spannend?’ vroeg Mahir.

Ik knikte verlegen.

‘Het is daar heel leuk, hoor. Die mensen eten elke dag vlees en zijn allemaal familie van papa en mama.’ Hij kon het weten. In Turkije was hij geboren.

‘Heb je daar ook vriendjes?’ vroeg ik.

‘Ja!’ Mijn oudste broer liet negen vingers zien. ‘Zoveel.’

Moeder vertelde anekdotes over haar dorp. Mijn broers verkneukelden zich om haar verhalen, maar ik begreep er geen klote van, daar was ik nog te klein voor. Om niet uit de gemoedelijke toon te vallen lachte ik maar een beetje mee. Nog liever zou ik een potje Tetris spelen op de Game Boy, maar het apparaatje bereikte mijn handen nooit.

Hoe oostelijker we kwamen, des te warmer het in de Transporter werd. De hele bus stonk naar okselzweet. Bijna drie dagen waren gepasseerd, maar we hadden nergens kunnen douchen. Alleen in tankstations en wegrerestaurants waste moeder zo goed als het kon de viezigheid van mijn gezicht. Ik schaamde me telkens kapot. Er stond een vrouw in het herentoilet. Mijn moeder. Andere mensen keken mij schamper aan, die vonden me natuurlijk een baby.

We werden na zeventig uur gedropt voor een groot huis. Ons huis!

Mahir en Kosta sprongen uit de bus. Ze wilden de boel meteen verkennen. Ik hield een handje van moeder vast en zette duizelig 'n voet op de harde rotsgrond. Het enige wat ik rook was de geur van verbrande benzine.

De volgende ochtend, het was amper acht uur, werd er hard op het raam geklopt. Ik schrok wakker. De anderen sliepen nog. Aarzelend bewoog ik me op blote voeten naar de houten deur. De sleutel hing aan de binnenkant van het slot. Ik draaide hem voorzichtig naar rechts.

‘Welkom, donkere jongen. Zijn je ouders thuis?’

Er stond een besnorde man voor mijn neus. Hij droeg een overall en hield 'n koord vast dat om de nek van een lammetje hing.

‘Mèh,’ mekkerde het beest. ‘Mèh.’

Vader kwam naast mij op de drempel staan, wreef met zijn palmen de slaap uit zijn ogen en verwelkomde onze gast. Ze voerden een kort gesprek over iets wat ik niet snapte, doorspekt met cijfers en guldens, terwijl ik angstvallig het lammetje bekeek.

Turis liep naar de slaapkamer en keerde terug met wat biljetten in zijn hand. Brommend vertrok de man, omdat-ie waarschijnlijk minder poen kreeg dan hij hoopte.

‘Dit lammetje heb ik voor jou gekocht,’ zei vader. ‘Dan hoeft jij je ook niet te vervelen.’

Moediger dan ik eigenlijk was legde ik een hand op de kop van het beest. Het stak zijn neus in de lucht en likte aan mijn vingers.

Daarna viel alle schroom van me af. In mijn korte broek en met ontbloot bovenlijf liep ik naar buiten. Het lam huppelde achter me aan. Onze tuin was enorm groot, de perfecte speelruimte voor een kleuter en zijn eerste huisdier.

Een paar minuten later kwamen mijn broers ook naar buiten.

‘Van wie is dat schaap?’ vroeg Kosta.

‘Van mij.’

‘Niet waar,’ zei Mahir.

‘Wél. Ik heb het van papa gekregen.’

Nadat ze het verhaal binnen hadden geverifieerd keerden ze stamp-

voetend terug in de tuin, met blikken vervuld van hatelijke jaloezie. Dat vond ik overdreven. Van mij mochten ze ook met het beestje spelen.

In het dorp waren geen winkels of speelplaatsen. Alles was er primitief. Vertier moesten we zoeken in de ondiepe beek die voor het huis liep en waar kleine visjes in zwommen.

Maar de meeste tijd bracht ik natuurlijk door met mijn lam. Ik at elke avond bewust mijn bord niet leeg, al had ik nog zo'n honger, zodat ik de klikjes later naar hem kon brengen. Als vader boodschappen had gedaan in de grote stad, snaaide ik altijd wat voedsel uit de tassen terwijl hij voor de ventilator het zweet van zijn voorhoofd wiste. Na vijf weken was het lam zo groot dat ik er met mijn ranke lichaam op kon zitten. Moeiteloos vervoerde hij me door de tuin. Mahir en Kosta bezagen het spektakel afgunstig. Zij waren veel te fors voor de rug van het dier.

In de laatste week van de vakantie, tijdens de noen, was het afgelopen met mijn geluk. Dezelfde man die het beest had gebracht stond ineens in onze tuin, net toen vader een kapotte stoel aan het repareren was en ik hem assisteerde. Er hing een sigaret achter zijn oorschelp. In het textiel van zijn overall, ter hoogte van de knieën, zaten een paar opgedroogde bloedvlekken, sporen van zijn laatste slachtoffers.

‘Zeg maar dag tegen het schaap, Eus,’ zei vader.

Ik keek hem niet-begrijpend aan.

‘Morgen zie je hem weer. Maar dan op de barbecue.’

Ik stoof naar binnen, op zoek naar mijn moeder, die in de keuken het middageten aan het klaarmaken was. Mijn broers kwamen naast me staan en legden beiden een troostende hand op mijn schouders.

‘Ja,’ zei Mahir. ‘Ze eten hier nu eenmaal elke dag vlees. Ik zei toch.’

Terwijl de tranen uit mijn ooghoeken bleven lekken, besloot ik eigenhandig een stokje te steken voor de naderende moord op mijn lam. Ik schoot de slippers van mijn moeder aan, trok een sprint door de tuin en achtervolgde de slager die met mijn huisdier langs de beek liep. Samen verdwenen ze in een schuurtje, opgetrokken uit

vermolmd hout en zonder dak. Mijn broers hadden me achtervolgd en ingehaald. We liepen met zijn drietjes naar het hok.

Er was een klein raam. Ik keek erdoorheen.

De slager sloot zijn ogen en sprak een paar woorden tot Allah, daarna zweeg hij even. Vervolgens sneed-ie de hals van mijn lam open, in één vloeiende beweging. Het beest spartelde, vocht tegen de pijn en zeeg neer op de bebloede tegels. Het gorgelde wild en hulpeloos. Dood. Ik moest zo hard huilen dat ik duizelig werd.

Mijn broers brachten mij weer naar huis. Vader lachte om mijn jankpartij, terwijl moeder me stevig tegen haar schoot aantrok.

‘Morgen krijg jij het grootste stuk vlees,’ zei Turis. Ik stortte me neer op de grond.

‘Je kan ook met de visjes in de beek spelen.’

De volgende ochtend, drie dagen voor ons vertrek naar Nederland, werden we alle drie besneden. Het lam was een offer. Het vlees werd uitgedeeld in het dorp.

Voor mijn part stikten die lui erin.

5

Na een reis van drie dagen, die ik vooral schreiend en scheldend doorbracht, waren we terug in Nederland. Meteen was er bonje in de keet. Buurman Theo had niet alleen alle flessen raki, whisky en vieux van mijn vader opgezopen, ook had hij onze tweewielers voor een habbekrats verkocht zodat hij kratten bier kon kopen.

Tegen mijn vader hing hij een vaag verhaal op, dat er was ingebroken door drie negers en dat zij de fietsen en flessen hadden meegenomen. Maar de burens hadden hem buiten zien onderhandelen met onbekende mensen, die later met onze fietsen vertrokken.

Vader was zierend. Hij rende met een roestige beitel in zijn hand achter buurman Theo aan. Alle buurtbewoners kwamen uit hun huizen om te kijken.

De vrouw van buurman Theo loerde gelaten naar het schouwspel.